

PFU-SAK NR. 310/11

KLAGER: Shabana Rehman
ADRESSE:
TELEFON:
PUBLIKASJON: Dagbladet (nett)
PUBLISERINGSDATO: 07.11.2011
STOFFOMRÅDE: Utenriks
GENRE: Bildebruk
SØKERSTIKKORD: Selvkritikk, pressens beskytteroppgave, saklighet og omtanke, respekt for private forhold, (forhåndsdomming, hensyn til pårørende, identifisering)
REGISTRERT: 14.11.2011
BEHANDLET I SEKR.: 14.11.2011
BEHANDLES I PFU: 27.03.2012
FERDIGBEHANDLET: 27.03.2012
BEHANDLINGSTID: 133 dager
KLAGEGRUPPE: Privatperson
PFU-KONKLUSJON: Brudd på god presseskikk
HENVISNING VVPL.: 4.1., 4.3.
RETTSBEHANDLING:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Mandag 7. november bragte **Dagbladet** en reportasje om Muammar Kadhafis sønn og svigerdatter, Hannibal og Aline, og deres liv. I reportasjen står det innledningsvis:

«Hannibal (...) startet tidlig et luksusliv hvor narkotika og jakt på libyske damer var viktige ingredienser.»

Det står at han, kona og deres to barn nå skal ha flyktet til Algerie, og avisen bringer informasjon om andre familiemedlemmer og hvor de befinner seg. Videre står det:

«Muammar Kadhafi skal ha vært svært fortvilet over femtesønnen Hannibals lunefulle og gale oppførsel (...). De 380 bildene Dagbladet har fått tak i, lå i Hannibal og Alines private kamera og ble funnet av libyske opprørssoldater da de raidet huset deres (...). Bildene (...) viser Hannibal og kona (...) i limousiner og i privatfly (...) og med parets hund, Fluffy, som onde tunger sier skal ha vært med i parets utstrakte sexliv.»

Om Aline står det at hun skal ha kastet kokende vann over parets barnepike, da hun nektet å slå deres barn, og en annen barnepike beskriver Aline **«som en "sadist" og en "psykisk syk" kvinne»**, ifølge avisen. Videre står det:

«En privat fengselscelle i parets private hjem, kan også være tegn på at det var dumt å ikke gjøre hva Hannibal og hans kone befalte.»

Reportasjen bringer videre informasjon om episoder der paret har havnet i klammeri med politiet, blant annet som følge av voldsepisoder. En slik episode i Sveits førte, ifølge avisen, til at Libya boikottet sveitsisk import og sluttet å eksportere olje til landet. Hannibal skal også ha blitt arrestert etter å ha slått sin kone. Det står videre at han tidlig skal ha blitt **«kjent for å være glad i damer»**, at livvaktene hans hentet inn de kvinnene han så seg ut, og at hvis **«de ikke [gikk] med på samleie, ble de voldtatt»**. Avslutningsvis står det blant annet:

«Libyere flest gjør nå narr av Kadhafi-familien. Ryktene om sexfilmene, sexleketøyene og luksuslivet florerer, til latter, medynk, men aller mest forlystelse.»

Bildene til saken viser blant annet Aline Kadhafi, tilsynelatende naken, liggende på magen på en seng, en sprikende Aline Kadhafi som soler seg i bikini, og paret i andre private settinger, som på fest og ferie.

KLAGEN:

Klager er Shabana Rehman, som skriver:

«Et regime har falt. Det er nå sivilsamfunnet må vise si[tt] etiske gangsyn (...). Burde ikke vi[,] med haukeblikk følge med på hva opprørerne gjør? Hva slags politikk de formidler, hva slags humanisme, fangeetikke osv de viser eller bryter? Privatbildene fra Khadafi familien er noe av det som er blitt plyndret og kringkastet (...). For uansett hvem de var og hva de er ansvarlige for (...), har vi fortsatt med mennesker å gjøre. Mennesker som lever.»

Klager skriver at hun reagerer spesielt på bildene av Aline Kadhafi:

«I en tid hvor unge kvinner blir avbildet avkledd og regelrett tvunget til seksuelle krenkelser over flere år fordi de er så redd for at deres private bilder skal bli offentliggjort[,] synes jeg det er ekstra skadelige signaler som sendes ut med denne typen publisering (...). Ironisk er det nevnt i samme sak at hun er blitt mishandlet på det groveste av sin ektemann og selv er psykisk ustabil (...). Er det greit å trykke privatbilder av Aline sprikende og avkledd på denne måten (...)? Er hun og hennes k[r]opp fritt vilt fordi hun er kona til Hannibal? Det er med overskriften: Se Kadhafi-playboyens private festbilder bildene er publisert. (...) Hva har dette med luksuslivet deres å gjøre? Det er ingen fest. Det er i hovedsak en mann og en kone og deres kjæledyr vi ser. Hun ser ut som en hvilken som helst norsk kvinne på fest. Har vi rett til å trykke slike privatbilder av norske kvinner uten samtykke (...)? Nei. (...) Med dette signaliserer vi at også vi er blitt en del av opprørernes likskjending.»

Klager viser videre til at det ikke er noe argument at bildene har gått verden over, og videre:

«Jeg håper å få en ordentlig debatt om hvordan kvinner avkles, voldtas og spottes i denne sammenheng (...). [H]vordan privatlivet til Khadafi sønnene har vært er selvsagt av offentlig interesse, men derifra til å brette ut kona hans avkledd mener jeg er uetisk, umenneskelig (...). Det er et kvinnesyn som i mine øyne bare er en del av det som rapporteres fra hele verden. Det er ok å voldta fiendens kvinner i krig.»

Klager anfører brudd på Vær Varsom-plakatens punkter 1.4, 1.5, 4.1, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7.

Dagbladet skriver at avisens eget team i Libya står bak artikkelen, og videre:

«[D]en skildret det indre livet i Kadhafi-familien på en sterk måte. (...) På bakgrunn av flere reportasjereiser og nitid kildearbeid fikk Dagbladet tilgang til unike bilder fra det kontrastfylte, private jetsetlivet til det brutale maktparet.»

Avisen etterlyser en nærmere forklaring på hvilke tre bilder klager særlig reagerer på. Videre står det i tilsvaret:

«Seinere i klagen etterlyses det en debatt om behandlingen av kvinner i medier på mer generell basis. (...) Vi vil faktisk advare utvalget mot å ta på seg et slikt oppdrag i en sak der dette ikke er noe tema (...).»

Og videre:

«Den arabiske våren, borgerkrigen i Libya og Khadafi-regimets siste måneder har vært en av de store nyhetsbegivenhetene i 2011. Khadafi-familien er en av verdens mest beryktede diktator-familier, Khadafis sønner har vært tungt involvert i farens politiske liv og virke. Hannibal og hans kone, Aline, er beryktet for sin utagerende livsstil. Dagbladets dokumentar beskrev blant annet hvordan parets barnepike har fortalt om omfattende mishandling. Også andre tjenere har rapportert om omfattende og utagerende vold – og det er også funnet en privat fengselscelle i parets private hjem. Dagbladet mener det absolutt er relevant å skrive om Kadhafi-familiens indre liv, en familie som med jernhånd har styrt Libya – med en brutalitet verden knapt har sett maken til.»

Om bildebruken, skriver avisen:

«Dagbladet har foretatt et forsiktig utvalg av bildeserien vi er i besittelse av (...). De publiserte bildene er ikke støtende og viser ikke Skaf i noen nedverdiggende positur. Det er heller ikke grunnlag for å hevde at hun er under noen som helst tvang (...). Aline Skaf er en tidligere modell som flere ganger har stilt opp på utfordrende bilder. Hun vet nøyaktig hva som skjer og hvordan hun skal opptre foran kamera. Noen kan finne bildene vulgære, banale eller unødvendige. Men det er vanskelig å se at de kan være i strid med god presseskikk (...). PFU skal være etisk vaktmester, ikke et moralpoliti.»

Avisen peker på at bildene er publisert i store medier verden rundt, uten at dette har vakt lignende reaksjoner som klagers. Om Skaf, skriver avisen:

«Det er riktig at Aline Skaf sannsynligvis har vært utsatt for mishandling fra sin mann. Men det er også riktig at hun har vært mishandler selv. (...) I september møtte Dagbladets reporter Aline Skafs vaktmester Mohammed Ekhlās. (...) Ekhlās peker henne ut som selve boddelen – at det var hun som sto bak mishandlingen av tjenerne. Han forteller om tortur, at alle som jobbet for henne ble utsatt for vold (...). Klager pretenderer å stå opp for svake grupper, men velger altså å klage på vegne av en av diktatorfamiliens mest brutale medlemmer.»

Avisen understreker at den påklagede reportasjen ikke er en kriminalreportasje der avisen må vurdere å anonymisere Skaf, og skriver:

«Dagbladets omfangsrike reportasje ivaretar nettopp de krav til saklighet, omtanke og balanse som kreves. Klager klarer heller ikke å utdype hva hun mener med at denne reportasjen er en form for forhåndsdom. I den grad reportasjen i det hele tatt handler om et rettsoppgjør, tar den iallfall for seg alle sidene ved Skafs sak.»

Avslutningsvis skriver avisen:

«I forhold til å omtale private forhold og privatliv rundt makthavere og deres familier, særlig diktatorer, despoter og lignende, må terskelen være lavere enn i ordinære sammenhenger. Både historisk og i nåtid er levesettet til folk i denne type posisjoner ansett som av vesentlig betydning. (...) Selv om klager har slengt på noen bestemmelser fra Vær Varsom-plakatens kapittel 1 (om samfunnsrollen) som hun mener er brutt (...), er (...) tilfellet nettopp det motsatte. Reportasjen og hele Dagbladets journalistikk rundt dette komplekset har vært viktig og nødvendig.»

Klager skriver:

«Selv om jeg mener det er helt irrelevant for klagen, er det ikke korrekt at Dagbladet ikke har mottatt noen reaksjoner fra noen andre, som de hevder. Reaksjoner er også blitt rettet direkte til Aleksandra Beverfjord på sosiale medier.»

Klager viser til konkrete innlegg. Videre står det:

«Dagbladet er også ganske tydelige i sitt tilsvare om at diktatorfamilien på ingen måte er en svak gruppe som fortjener at noen står opp for dem, og at de er overrasket over at noen er opptatt av menneskerettighetene til disse forferdelige menneskene. Dette er sjokkerende innsiktsløse og umodne uttalelser. (...) [D]et er nettopp når hatet er størst, når forbrytelsen er verst, at vi ikke må fravike våre humane prinsipper og gi blaffen i presseetikken.»

Og videre om avisens kilder:

«På den ene siden skriver Dagbladet at de har dokumentert Aline K.[s] brutale atferd ved å snakke med hennes tjenestepike som er fremhevet av Dagbladet som meget troverdig sannhetsvitne, MEN i samme tilsvare: på spørsmål om hvorfor det ikke er tatt hensyn til at Aline K skal være psykisk ustabil (syk?), klarer de det utrolige å si at PFU ikke må ta det der med at Aline K. skal være psykisk ustabil så alvorlig, fordi det er den samme tjenestepiken som skal ha sagt det, og hun ble jo utsatt for vold fra Aline K.»

Klager påpeker videre at Aline K ikke er dømt for overgrepene Dagbladet skriver om, og hun stiller spørsmål ved hva nakenbildet av Aline skal formidle «rent journalistisk». Klager skriver:

«Det er luksusliv[et], kokainen og festen de skriver at de ønsker å vise gjennom disse privatbildene. Dette er fair enough. Og helt sikkert viktig journalistikk å vise hvordan dette terror-regimet levde privat, men det er jo ikke det de er klagd inn for. Derfor er det rart at i tilsvaret deres så forsvarer de hele Libya dekningen sin. Tilbake til fotoskjendingen av Aline K, som er det de er klagd inn for: Hvor er luksusen her? I hennes blottede underliv i hennes egen ekteseng? (...) Det eneste de sitter igjen med er at det er privatliv. Nettopp.»

Klager viser videre til at hun klart har presisert hvilke tre bilder det klages over, og om Dagbladets anførsler om Alines tidligere modellkarriere, skriver hun:

«Hun "liker" å vise seg frem sier de. Hva mener de med å si det? At hennes private kroppsdeler dermed er fritt vilt, og derfor er det fritt frem å vise henne på do og med baken i været i ektesengen og sprikende i solsengen i hagen sin? Mener de at profesjonelle modeller som likevel eksponerer seg ikke har rett til å få svært private bilder fra intimsoner på kroppen skjermet?»

Det vises til at dette ville være et problematisk prinsipp, dersom det skulle overføres til eksempelvis skuespillere. Klager påpeker også at de publiserte bildene er private, og ikke ment for andre. Klager skriver:

«Uansett hvor jævlige disse menneskene har vært: Kroppen deres eier de fortsatt. Den har de ikke stjålet fra noen. Og denne kroppen den skal beskyttes, etisk, i et humant samfunn. (...) Det vi gjør mot disse menneskene gjør vi mot oss selv. Mot vår egen menneskelighet. Vår egen etikk. Dagbladet har gjennom sitt tilsvare bare forsterket oppfatningen av at de har trodd at de lever i et samfunn der folk lar slik dehumanisering passere. Det gjør de ikke. (...) Dagbladet har i sitt tilsvare ikke klart å begrunne, verken etisk eller journalistisk, hvorfor de har brukt disse tre bildene (...).»

Dagbladet fastholder at reportasjen «speilet (...) avgrunnen mellom den herskende elitens levesett og det libyske folkets lidelser under Khadafis diktatur». Videre står det:

«På den ene side er det forfriskende og prinsipielt interessant at PFU inviteres til å diskutere spørsmål som knytter seg til norsk utenriksjournalistikks presseetiske sider. Vi er enige i at VVP fullt ut gjelder ved nyhetsrapportering fra andre land. Men utvalgets fornemste oppgave er fortsatt å beskytte enkeltmennesker (...). PFUs drøftelser må knytte seg konkret til bestemmelsene i VVP (...).»

Videre skriver avisen:

«Det ville ikke ha vært et presseetisk overtramp å trykke lettkledde bilder av Eva Braun, Elena Ceausescu eller Imelda Marcos, selv om de i og for seg kan ha vært ofre for sine ektemenns grusomheter. Like lite er det feil å trykke bildene av Aline Skaf.»

Om de spesifikke punktene i VVP, skriver Dagbladet:

«Reportasjen strider ikke mot det generelle kravet til saklighet og omtanke (...). Den speiler en grotesk virkelighet som fullt ut lar seg dokumentere (...).»

Det vises til vedlagt artikkel med intervju av Skafs tidligere vaktmester, som skal ha blitt torturert av Skaf, og avisen skriver:

«Ikke minst på denne bakgrunn har det klar journalistisk relevans å bruke de bildene Rehman reagerer på.»

Avisen mener de private forholdene som fremheves, ikke er saken uvedkommende, jf VVP punkt 4.3.:

«En vesentlig årsaksfaktor bak samfunnsomveltningene både i Tunisia, Egypt og Libya i fjor, var de herskende eliters ekstravagante og korrupte livsførsel og livsstil. Det ville ha vært en journalistisk unnlåtelsessynd å ikke trykke dette materialet (...). Reportasjen har en sterk og aktuell offentlig interesse, da er det fullt ut legitimt å trykke bilder som er tatt i private situasjoner.»

Til klagers anførsel om brudd på punkt 4.5. om forhåndsdømming, skriver avisen:

«Her må det skilles mellom retts- og kriminalreportasje og utenriksjournalistikk. Utfordringen innen denne formen for utenriksjournalistikk er å skaffe et godt nok kildegrunnlag, og denne journalistiske prøven har vi bestått.»

Avisen mener forholdet mellom Aline Skaf og Kadhafis sønn ikke kan «bedømmes som en hvilken som helst konemishandlingssak. Det har sterk og aktuell interesse å skildre den indre dynamikken i dette dysfunksjonelle ekteskapet». Videre står det om VVP punkt 4.7.:

«Bestemmelsen gjør det utrykkelig klart at identifikasjon er berettiget når den omtales identitet eller samfunnsrolle har klar relevans til de forhold som omtales, og det vilkåret er overoppfyllt i denne saken.»

Avslutningsvis avviser Dagbladet igjen brudd på god presseskikk, og skriver:

«Vi evaluerer våre reportasjer grundig internt, og deltar gjerne i eksterne debatter. Men vi vil holde fast ved at løpende nyhetsrapportering ikke skal kunne knebles av moralsk forargede samfunnsdebattanter.»

PRESSENS FAGLIGE UTVALG UTTALER:

Klagen gjelder en reportasje i Dagbladet om livet til Muammar Kadhafis sønn og svigerdatter. Reportasjen bragte opplysninger om at de to skal ha mishandlet personer som arbeidet for dem, og den var bildelagt med parets til dels svært private bilder. Klageren, Shabana Rehman, reagerer på tre av bildene, og mener bildebruken er usaklig i forhold til avisens mål om å illustrere et luksusliv. Det vises blant annet til Vær Varsom-plakatens bestemmelser om å vise hensyn til menneskers privatliv, noe klager mener også må gjelde for familiemedlemmene til diktatorer. Videre viser klager til at Kadhafis svigerdatter omtales som mishandlet og psykisk ustabil i reportasjen, noe hun mener bør ihensyntas av avisen.

Dagbladet avviser klagen og påpeker at reportasjen skal bidra til å vise kontrasten mellom luksuslivet til medlemmene av diktator-familien og det libyske folket for øvrig, og at det utagerende livet til det omtalte paret også har hatt politiske konsekvenser. Avisen sier seg enig i klagers bemerkninger om Kadhafis svigerdatter, men mener det også er fastslått, gjennom flere vitnesbyrd, at hun selv torturerte ansatte. I omtale av makthavere og deres familier mener avisen det må være lavere terskel enn ellers for å omtale private forhold.

Pressens Faglige Utvalg mener Dagbladet hadde en selvfølgelig rett til å omtale kritikkverdige sider ved privatlivet til Muammar Kadhafis sønn og svigerdatter, særlig ettersom deres handlinger har hatt politiske konsekvenser for Libya som sådan. Utvalget sier seg også enig med avisen i at makthavere må tåle mer enn andre når det gjelder nærgående omtale som relaterer seg til deres maktutøvelse. Når det er sagt, må det også i slike tilfeller finnes presseetiske grenser for hva som kan aksepteres. At en slik person tidligere, og i en annen rolle, har stilt opp leddkledd på bilder, kan for eksempel ikke skape presedens for publisering av tilsvarende private bilder av vedkommende.

Slik utvalget ser det, var det presseetisk akseptabelt av Dagbladet å bruke private bilder til å illustrere den livsstilen avisen ønsker å problematisere i reportasjen. Utvalget vil imidlertid mene at de tre påklagede bildene vanskelig kan sies å bidra til dette, og minner om Vær Varsom-plakatens krav til saklighet og omtanke i innhold og presentasjon. Etter utvalgets mening er bildene av en så privat karakter at de ikke har noe i offentligheten å gjøre i en slik sammenheng. Dermed anses publiseringen å være i strid med Vær Varsom-plakatens punkt 4.3., der det blant annet heter: «Vis respekt for menneskers egenart og (...) privatliv (...). Fremhev ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende.»

Dagbladet har brutt god presseskikk.

Oslo, 27. mars 2012

Hilde Haugsgjerd,
Håkon Borud, Hege Holm, Line Boer Norrevik,
Stig Inge Bjørnebye, Georg Apenes, Camilla Serck-Hanssen